

Makalenin Türü / Article Type : Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Date Received : 17.04.2019
Kabul Tarihi / Date Accepted : 25.02.2020
Yayın Tarihi / Date Published : 06.03.2020

<https://dx.doi.org/10.17240/aibuefd.2020.20.52925-555068>

ÖZEL YETENEKLİ LİSE ÖĞRENCİLERİNİN AİLE VE OKULA YÖNELİK DEMOKRATİK ORTAM ALGILARININ BELİRLENMESİ

Halil BOLAT¹, Tuğba YANPAR YELKEN²

ÖZ

Bu araştırmanın amacı, Özel yetenekli öğrencilerin aile ve okula yönelik demokratik ortam algılarını belirlemektir. Araştırmanın örneklemini 2018-2019 eğitim öğretim yılında Bilim ve Sanat Merkezlerine devam eden 211 lise öğrencisi oluşturmuştur. Araştırma, tarama modelinde betimsel bir çalışmadır. Araştırmanın örneklemini amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yoluyla belirlenmiştir. Araştırmanın verileri Yıldırım (2018) tarafından geliştirilmiş olan Ailede Algılanan Demokratik Ortam Ölçeği ve Okulda Algılanan Demokratik Ortam Ölçeği olmak üzere iki ölçek aracılığıyla elde edilmiştir. Ayrıca ölçeklere birer adet açık uçlu soruda eklenmiştir. Ailede algılanan demokratik ortam ölçeği iki alt faktör ve 12 maddeden, Okulda Algılanan Demokratik Ortam Ölçeği ise dört alt faktör ve 20 maddeden oluşan beşli likert tipi bir ölçektir. Araştırmada betimsel istatistikler, Kruskal Wallis ve Mann Whitney U testleri kullanılmıştır. Araştırma verilerine göre öğrencilerin ailedeki ve okuldaki demokratik ortama yönelik algı düzeylerinin olumlu yönde yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin ailedeki demokratik ortama yönelik algıları anne ve baba eğitim durumlarına göre anlamlı farklılık göstermemiştir. Ayrıca devlet okuluna devam eden öğrenciler ile özel okula devam eden öğrencilerin okuldaki demokratik ortam algıları arasında anlamlı fark olmadığı belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Özel yetenekli öğrenci, Ailede algılanan demokratik ortam, Okulda algılanan demokratik ortam

AN ANALYSIS OF THE GIFTED HIGH SCHOOL STUDENTS' PERCEPTIONS TOWARDS DEMOCRATIC FAMILY AND SCHOOL ENVIRONMENT

ABSTRACT

This research aims to explore the gifted students' perceptions towards democratic family and school environment. The research sample held a total of 211 high school students enrolling in Science and Art Centres during the 2018-2019 academic year. The research employed a descriptive survey model. The participants were selected through criterion sampling method, one of the purposeful sampling methods. This research deployed two data collection tools: "Perceived Democratic Family Environment Scale" and "Perceived Democratic School Environment Scale" developed by Yıldırım. Being a 5-point likert type, perceived democratic family environment scale possesses 2 factors and 12 items. In addition, one open-ended question was added to the scales. Besides, perceived democratic school environment is a 5-point Likert-type scale consisting of 4 factors and 20 items. Descriptive statistics, Kruskal Wallis ve Mann Whitney U tests were used during data analysis. Students' views that were collected with the open-ended questions were analyzed through content analysis. Research results revealed that the perception levels of the students towards the democratic family and school environment were positively high. No significant difference was identified across students' perceptions towards democratic family environment in terms of mother and father educational status. Beside, no significant difference was noted across democratic school environment perceptions of the students learning at state and private schools.

Keywords: Gifted student, Perceived Democratic Family Environment, Perceived Democratic School Environment

1.GİRİŞ

Geçmişten günümüze kadar özel yetenek ile ilgili farklı tanımlar yapılmıştır. Bu tanımlardan bir tanesi de 1972 yılında yayınlanmış olan Marland Raporunda yer almaktadır. Marland Raporuna göre; özel yetenekli çocuklar, yüksek performans kapasitesine sahip çocuklar olarak tanımlanmakta ve bu çocukların genel zihinsel yetenek, özel akademik yetenek, yaratıcı veya üretken düşünme, liderlik yeteneği, görsel ve sahne sanatları ile psikomotor alanlarından herhangi birinde, tek başına veya birden fazla alanda başarı gösterdikleri vurgulanmaktadır. Dönmez'e (2011, s.362) göre özel yeteneklilik; "bireyin genetik özellikleriyle var olan ve çevresel uyaranlarla gelişen, fiziksel büyüme ve gelişim, hareket gelişimi algı-dikkat kontrolü, analiz, sentez, problem çözme gibi bilişsel gelişim, dili anlama ve ifade etme yeteneği, sosyal, duygusal ve estetik gelişim alanlarının birinde veya bir kaçında ya da hepsinde çeşitli gözlem ve ölçme araçlarıyla uzman kişiler tarafından gözlenen ve/veya ölçülebilen, yaşitlarından ileri düzeyde olma durumudur." Türkiye'de 2016 yılında MEB Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından yayınlanan "Bilim ve Sanat Merkezleri Yönergesine göre ise "özel yetenekli birey; yaşitlarına göre daha hızlı öğrenen; yaratıcılık, sanat, liderliğe ilişkin kapasitede önde olan, özel akademik yeteneğe sahip, soyut fikirleri anlayabilen, ilgi alanlarında bağımsız hareket etmeyi seven ve yüksek düzeyde performans gösteren birey" olarak tanımlanmaktadır."

Türkiye'de özel yetenekli çocukların eğitiminin temelleri Enderun'a kadar dayanmaktadır. Günümüzde de özel yetenekli çocukların eğitimi Fen Liseleri (Dönmez, 2011, s.371 – 555; Özsoy, Özyürek ve Eripek 1998, s.138; Sak, 2012. s.385) ile Bilim ve Sanat Merkezlerinde (BİLSEM) yapılmaktadır (Sak, 2012. s.385; Dönmez, 2011, s.3711). Bilim ve Sanat Merkezlerine devam eden özel yetenekli öğrenciler, okullarına devam etmekte okul saatleri dışında da BİLSEM'lere devam etmektedirler. Bu durum özel yetenekli öğrencilerin eğitiminde BİLSEM'ler ve okulların önem taşıdığını göstermektedir.

Özel yetenekli çocuklar, ihtiyaçları karşılanarak doğru yönlendirilmelidirler. Çünkü bu çocuklar geleceğimizi dizayn etmede en çok umut vaat eden grup özelliği taşımaktadırlar. Bu çocuklara doğru bir eğitim verilmediğinde ve demokratik değerlerle yetiştirilmediklerinde gelecekte istenmeyen tutum ve davranışlar içerisinde yer alabilirler. Çocuk için hazırlanan eğitim ve yaşantılar onun geleceğini şekillendirmede belirleyici olacaktır. Bu nedenle birçok farklı özelliği ve ihtiyacı olan özel yetenekli çocukların hayatında da ailenin önemi ve etkisi büyüktür (Afat, 2013, s.159; Levent, 2012, s.35).

Uygarlık alanında istenen amaca ulaşmak için en büyük görev, toplumdaki özel yetenekli, küçük kesime düşmektedir (Afat, 2013, s.157). Özel yetenekli çocuklar güçlü bir adalet duygusuna sahiptir (Dağlıoğlu, 2015, s. 89; Dönmez, 2011, s.363; Jost, 2006; Akt. Levent, 2012, s.30; MEB, 2018, s.14; Rogers, 1986; Roeper ve Silverman, 2009; Torres, Madsen, Luo, Ji, Y. ve Luevanos, E, 2018; Yoo ve Moon, 2006). Bu nedenle bu çocukların demokratik değerlerle yetiştirilmesinde de aile en önemli etkenlerdendir (Kızıltepe, Uyanık, Özşuer ve Yaşar, 2013, s. 229).

Aile, kişiyi hem fizyolojik, ekonomik ve toplumsal açıdan hem de ruhsal gelişimi, oluşumu açısından biçimlendirerek yönlendiren, etkin bir toplumsallaşma kurumu olarak karşımıza çıkar (Yavuzer, 1996, s.125). Aile, demokratik davranışların öğretilerek kazandırılabilmesi ve ilk eğitimin verileceği yerdir (Tekin, Yıldız, Lök ve Taşgın, 2009, s.205). Çocukların demokratik bireyler olabilmeleri için ailelerinin baskıcı olmayan, esnek, hoşgörü sahibi, sevgi gösteren, demokratik bir tutum içinde olmaları ve bunu bir yaşam biçimine dönüştürmeleri gerekmektedir (Yusufoff, 2012. s.20; Yavuzer, 1999, s.33). Çünkü demokratik ailelerde olumlu ilişkilerin, sosyal yeterlilik ve özgüvenin üst düzeyde olduğu görülmektedir (Ataman, 2012, s.8). Bu aile ortamı her çocukta olduğu gibi özel yetenekli çocuklar içinde bir gereklilik olarak görülmektedir. Demokratik bir aile ortamında özel yetenekli öğrencilerin aileye yönelik algılarının olumlu yönde olması beklenmektedir. Özel yetenekli öğrencilerin aileye yönelik demokratik algılarının gelişmesinde ailede alınan kararlara katılımı ve çocuğa sorumluluk verilmesi önemli görülmektedir (MEB, tarihsiz, s.7). Çünkü öğrencilerin ailede alınan kararlara katılımının sağlanması aile ortamını demokratik görmelerini sağlayabilir.

Bu yönüyle bakıldığında, aileler özel yetenekli çocukların var olan potansiyellerini en üst noktaya çıkarma konusunda birçok çalışma yapabilirler. Bunlar; çocukları bir birey olarak görmek, onlarla birlikte etkinlikler yapmak, düşünerek hareket etmelerini sağlamak, başkalarını anlayarak ve empati kurarak dinlemelerini sağlamak, esnek bir bakış açısına sahip olmalarını, var olan bilgileri yeni durumlara transfer etmelerini sağlamak, somut veriler toplamalarına ve yaratıcı olmalarına destek olmak olarak sıralanabilir (Dağlıoğlu ve Alemdar, 2010, s.858-859). Bu özelliklerin gerçekleşmesinde ailelerle birlikte okulların da etkili olduğu söylenebilir. Aile ile birlikte okulunda çocukların kişisel, sosyal ve yetenek gelişimlerine katkı sağlaması gerekir (MEB, 2018, s.21). Ayrıca aile kurumunun, okulun faaliyetlerine katılımı okulu demokratik yapan etkenler arasında yer almaktadır (Çetinkaya ve Kınal, 2015, s.5).

Okullar kendine özgü görevleri, etkileşme süreçleri ve kalıpları, değerler ve normları ile hiyerarşik sistemi olan yapılardır (Celkan, 2018, s.205). Ayrıca okul, çocuk için gerçek yaşamın yaşanacağı ve hayat deneyimi

kazanacakları yerdir (Dewey, 2008, s.53). Okulda amaç, çocuğun hayatıdır. Çocuğun olgunlaşmasını sağlayacak tüm konular ve araç gereçler okulda toplanır (Dewey, 2008, s.43). Okul iklimi, insanların deneyimlerine dayanır ve normları, hedefleri, değerleri, kişilerarası ilişkileri, öğretme ve öğrenme pratiklerini ve örgütsel yapıları yansıtır (Karakuş, 2017, s.787). Bu özelliğinden dolayı öğrencilerin okulda demokratik bir ortam bulmalarının önemli olduğu söylenebilir. Bu demokratik ortamın içerisinde milli ve manevi değerlere yönelik kurallar, kılık kıyafet kuralları, ahlaki ve sosyal kurallar gibi belli normlarda yer almaktadır. Ancak, Özsoy'a (1998, s.145) göre özel yetenekli öğrencilerin çoğu, okullarda kendi doğru bildikleri ve inandıkları gibi hareket etmek istemektedir. Bu nedenle, özel yetenekli çocuklar okul disiplininin dışında hareket ediyor gibi görünürler. Bu durum özel yetenekli öğrencilerin uyumsuz olarak algılanmalarına ve okul ile sınıfın düzenini bozmalarına neden olur. Bu istenmeyen durumların ortaya çıkmaması için okulların demokratik bir özellik taşıması gerektiği söylenebilir. Çünkü demokratik bir ortamda öğrenciler kendilerinin söz sahibi olmalarını sağlayan bir tutum belirleyerek, bu tutuma göre hareket etme eğiliminde olurlar ve kendi davranışlarını kontrol etmeyi öğrenirler (Celep, 2002).

Devredilemez bir hak olan eğitimin temel amacı öğrencilerde bireysel ve kolektif bir demokratik karakter geliştirmektir. Bu nedenle öğretmenler, sosyal demokrasiye etkin katılım için gerekli bilgi ve beceri birikimini teşvik etmelidirler (Goodlad, 1997; Akt. Ornstein ve Hunkins, 2018, s.102). Okullar öğrencileri eğitirken öğrencilerin ilgi, yetenek ve ihtiyaçlarını göz önüne almalı, öğrencilerin gelecekle ilgili doğru kararlar almalarına yardımcı olmalıdır. Öğrencilerde demokratik ortamlarda alınacak kararlara katılmalarına yönelik bilinç oluşturulmalı, bunun bir hak olduğu vurgulanmalı, bu hakkı kullanmalarına imkân verilmeli, bu konuda kendilerine duyulan güven açıkça ortaya konulmalı ve öğrencilerinde bu konuda özgüven içinde olmaları sağlanmalıdır. Çocuklar ilkokul yıllarından itibaren farklılıklara saygı duymayı, farklı düşüncelere değer vermeyi ve insan haklarının temel özelliklerini öğrenmelidir. Bunun içinde belirtilen becerilerin kazandırılmasını sağlayacak ortamlar oluşturulmalı ve bu davranışları kazanmalarına destek olunmalıdır. Aksi takdirde verilen eğitim demokratik eğitim, okulda demokratik okul olma özelliğini taşıyamayacaktır (Akan, 2011, s.33).

Demokratik eğitimin gerçekleştiği ortamlarda etnik yapı, ırk, din, dil, cinsiyet ve mezhep ayrımından söz edilemez. Bu durum çoğulcu yapıya zenginlik katar (Çullu ve Samancı, 2016, s.80; Nieto, 1992, Akt: Şimşek, 2000, s.42). Böylece rasyonel düşünce ortamı oluşur, öğrencilerin yaratıcılıkları gelişir ve diğer insanlarında varlığı önem kazanır (Touraine, 2002, s.212). Ayrıca demokratik ortamlar, çocukların düşünme becerilerini, yaratıcılıklarını, barışa ve demokrasiye olan inancını, öz güvenlerini geliştirebilir, kendilerini ifade etmelerini ve sorumluluk almalarını sağlayabilir. Ancak okul bazen özel yetenekli öğrencilerin farklı sosyal ve duygusal ihtiyaçlarının olmadığını varsayabilir. Ayrıca özel yetenekli öğrenciler okulda sosyal ve duygusal kaygılardan dolayı ilgisiz olarak algılanabilirler (Peterson, 2009, s.280). İhtiyaçlarının dikkate alınmaması ve ilgisiz kalınması öğrencilerin okula yönelik olumsuz algılara sahip olmasına neden olabilir. Bu durum yapılan bazı çalışmalarla da ortaya konulmuştur. Talas, Talas ve Sönmez (2013) tarafından yapılan çalışmada okul idarecilerinin özel yetenekli çocukların farkında olmadıkları, bu öğrencilerle olumlu iletişim kuramadıkları ve bu nedenle özel yetenekli öğrencilerin okula yönelik algılarının olumsuz yönde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç yöneticilerin okulda demokratik ortam oluşturmadaki önemini vurgulamaktadır.

Demokratik okul ortamı, sevgi, hoşgörülülük ve yardımsever olma, eşitlik, adalet ve özgür düşüncüyü savunma, otoriteyi sorgulama, duyarlı olma, demokratik tutum ve farklılıklardan hoşlanma gibi özelliklere sahip (Akarsu, 2004; Bakan ve Onat, 2019; Cutts ve Moseley, 2001; Çetinkaya ve Kıncal, 2015; Davaslıgil, 2004) özel yetenekli öğrenciler için oldukça önemlidir. Bu özellikler özel yetenekli öğrencileri olumlu yönde etkileyecek bir eğitim ortamını gerekli kılmaktadır (Oğurlu, Kaya, Yalman ve Ayyaz, 2016). Çünkü okullar, özel yetenekli öğrencilerin demokratik tutumlar kazanması ve bu tutumların gelişmesinde önemli bir yere sahiptirler. Bu nedenle okulların tüm çalışanları arasında demokratik süreçlere ve değerlere önem verilmeli (Çetinkaya ve Kıncal, 2015, s.5) ve öğrencilerin kendilerini huzurlu ve güvenli hissedecekleri sıcak bir aile ve okul ortamı sağlanmalıdır (MEB, tarihsiz, s.19). Ancak çoğu okul personeli, özel yetenekli öğrencilerin özellikleri ve onlara verilecek eğitim hakkında yeterli bilgiye sahip değildirler (Saranlı, 2015, s.216).

Okulda özel yetenekli öğrencilere normal öğrencilere davranıldığı gibi davranılması öğrencilerin okula yönelik bakış açısını olumsuz etkileyebilir (İnandı, 2018, s.347). Özel yetenekli öğrencilerin okulu nasıl bir ortam olarak algıladıklarını belirlemek amacıyla Oğurlu, Öpengin ve Hızlı (2015) tarafından yapılan çalışmada; özel yetenekli öğrencilerin okulu koruyucu, huzurlu, bilgilendirici, öğretici, gelişim ve dönüşümün olduğu, sosyal bir ortam olarak görmelerinin yanı sıra baskıcı ve belli kalıplara sığdırmaya çalışan bir ortam olarak gördükleri de belirlenmiştir. Özel yetenekli öğrencilerin okul ortamı algılarına yönelik Aslan ve Doğan (2016) tarafından yapılan çalışmada ise; özel yetenekli öğrencilerin okula yönelik olumlu tutumlara sahip olmadıkları, okulu yarış ve rekabet, korkutucu ve gelişmemişlik unsuru olarak algıladıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlar okuldaki personelin özel yetenekli öğrenci özelliklerini bilmelerinin önemini vurgularken, Baykoç Dönmez de (2014, s.154) okul yönetici ve öğretmenlerinin özel yetenekli çocukların özellikleri konusunda bilgilendirilmeleri

gerektiğini ifade etmektedir. Aksi takdirde yukarıda verilen durumlar, özel yetenekli öğrencilerin okulu demokratik bir ortam olarak görmelerini engelleyebilir.

Eğitimcilerin demokrasiyi uygulamaya koymak için gerçekleştirdikleri imkan ve düzenlemeler için yaptıkları girişimlerin sonucunda demokratik okullar ortaya çıkmıştır. Bu imkan ve düzenlemeler iki açıdan çalışmayı gerekli kılmaktadır. Bunlardan biri, okuldaki yaşamın bu imkan ve düzenlemelere uygun yürütüldüğü demokratik yapı ve süreçleri yaratmak diğeri ise öğrencilerin demokratik yaşama becerileri kazanmalarını sağlayacak eğitim programları hazırlamaktır (Apple ve Beane, 2011, s.37). Eğitim programı, sosyal, duygusal ve akademik gereksinimleri karşılanan özel yetenekli öğrencilerin adaptasyonlarına yardımcı olur. (Sak, 2012, s.357). Bu çalışma ile ortaya çıkacak sonuçlar okulların demokratik bir programa sahip olmasına katkı sağlayabilir.

Alan yazında yapılan araştırmalarda öğrencilerin aile ve demokratik ortam algılarına veya tutumlarına yönelik lise düzeyinde yapılan araştırmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Akan (2011) tarafından yapılan çalışmada ortaöğretim öğrencilerinin demokrasi bilincinin cinsiyet, ailenin yaşadığı yer, ekonomik seviye, başarı durumu ve ebeveyn tutumları değişkenleri arasında anlamlı farklılık bulunmadığı, ancak, başarı düzeyi yüksek öğrencilerin demokrasi bilincinin başarı düzeyi düşük öğrencilerden yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Güven (2005) tarafından yapılan araştırmada da anne baba eğitim düzeyleri ile davranış biçimlerinin öğrencilerin demokratik tutumları etkilediği, anne baba eğitim seviyesinin yükselmesinin öğrencilerin demokratik tutumlarını olumlu etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Işıkgöz (2016) tarafından yapılan araştırmada öğrencilerin demokratik okul kültürü algılarının cinsiyet ve kardeş sayısı bakımından farklılık göstermediği ancak sınıf seviyelerine göre farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Kabasakal, Göçer Şahin, Kelecioğlu, Gelbal, Atar ve Doğan, (2015) tarafından yapılan araştırmada da öğrencilerin demokratik okul kültürü algılarının cinsiyet, kardeş sayısı ve baba eğitim durumu değişkenlerine göre farklılaşmadığını fakat okul ve kurum türü, sınıf düzeyi, anne eğitim durum ve gelir düzeyine göre farklılaştığını ortaya çıkarmıştır. Yıldırım (2018) tarafından yapılan araştırmada öğrencilerin ailedeki demokratik vatandaşlık tutumlarını aile kuralları, ifade özgürlüğü ve aile baskısı etkilerken, okuldaki demokratik vatandaşlık tutumlarını eğitim programları, hoşgörü ve sınıf kuralları etkilemektedir.

Özel yetenekli öğrencilerin okula ve aileye yönelik demokratik algıları ile ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde Aslan ve Doğan (2016) ve Talas, Talas ve Sönmez (2013) tarafından yapılan araştırmalarda özel yetenekli öğrencilerin okula yönelik olumlu tutumlara sahip olmadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Ancak Ogurlu, Öpengin, ve Hızlı (2015) tarafından yapılan araştırmada öğrencilerin okula yönelik olumlu tutumlarının daha çok olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kubişius, Lee ve Thomson (2014) tarafından yapılan araştırmada ise özel yetenekli öğrencilerin gelişimi açısından destekleyici ve saygılı aile ortamlarının önemli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yapılan araştırmalar incelendiğinde, araştırmaların sayıca yetersiz olduğu, varolan araştırmaların ise özel yetenekli öğrencilerin hem aile hem de okula yönelik demokratik algılarını belirlemeye yönelik olmadığı görülmektedir. Bu nedenle özel yetenekli öğrencilerin aile ve okula yönelik demokratik ortam algılarını belirlemek araştırmaya değer bir konu olarak görülmüştür. Bu doğrultuda araştırmanın problem cümlesi şu şekildedir: *Özel yetenekli öğrencilerin aile ve okula yönelik demokratik ortam algıları ne düzeydedir?*

Bu çalışmanın özel yetenekli lise öğrencilerinin aile ve okullarına yönelik demokratik ortam algılarını ortaya çıkarmak ve demokratik programların etkililiğini arttırmak yönüyle literatüre katkı yapması beklenmektedir.

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı özel yetenekli öğrencilerin aile ve okula yönelik demokratik ortam algılarının belirlenmesidir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranacaktır:

- 1- Özel yetenekli öğrencilerin ailedeki demokratik ortama yönelik algıları ne düzeydedir
- 2- Özel yetenekli öğrencilerin babalarının ve annelerinin eğitim durumlarına göre ailedeki demokratik ortama yönelik algıları arasında anlamlı fark var mıdır?
- 3- Özel yetenekli öğrencilerin okuldaki demokratik ortama yönelik algıları ne düzeydedir?
- 4- Özel yetenekli öğrencilerin ailedeki ortamın demokratik olup olmadığına yönelik görüşleri nelerdir?
- 5- Özel yetenekli öğrencilerin okuldaki ortamın demokratik olup olmadığına yönelik görüşleri nelerdir?

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma tarama modelinde betimsel bir çalışmadır. Betimsel araştırmalar, verilen bir durumu olabildiğince tam ve dikkatli bir şekilde tanımlar. Eğitim alanındaki araştırmalarda, en yaygın kullanılan betimsel yöntem tarama çalışmasıdır. Çünkü araştırmacılar tarama çalışmalarında bireylerin, grupların ya da fiziksel ortamların özelliklerini özetler (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2011, s.21).

2.2. Araştırmanın Evren Ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini bilim ve sanat merkezlerine devam eden lise öğrencileri, örneklemini ise bilim ve sanat merkezlerine genel zihinsel yetenek alanından devam eden 211 lise öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan 211 öğrencinin 96'sı (%44,5) kız 115'i (%54,5) erkektir. Araştırmaya katılan öğrencilerin 73'ü (%34,6) ÖYGP, 138'i (%65,4) Proje Yönetimi programlarına devam etmektedirler. Ayrıca araştırmaya katılan öğrencilerden 169'u (%80,1) devlet okullarına, 42'si (%19,9) özel okullara devam etmektedir. Öğrencilerin babalarından 10'u (%4,7) ilkokul, 4'ü (%1,9) ortaokul, 32'si (%15,2) lise, 145'i (%68,7) lisans ve 20'si (%9,5) lisans üstü eğitime sahiptir. Anne eğitim düzeyleri ise ilkokul 24 (%11,4), ortaokul 12(%5,7), lise 64 (%30,3), lisans 95 (%45,0) ve lisansüstü 16 (%7,6) şeklindedir.

Çalışmanın örnekleme amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yoluyla belirlenmiştir. Ölçüt örnekleme önceden belirlenmiş ölçütü karşılayan durumun çalışılmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s.122). Bu yöntem, çalışmanın amacına bağlı olarak bilgi açısından zengin durumların seçilerek derinlemesine araştırma yapılmasına imkan tanır (Büyüköztürk ve arkadaşları 2011, s.89).

Bu çalışmada örneklem seçilirken lise öğrenimine devam etmek ve ÖYGP veya Proje üretimi ve yönetimi programında olan bilim ve sanat merkezi öğrencisi olmak ölçütleri dikkate alınmıştır.

2.3. Veri Toplama Araçları Ve Süreci

Araştırmada Ailede Algılanan Demokratik Ortam Ölçeği ve Okulda Algılanan Demokratik Ortam Ölçeği kullanılarak özel yetenekli öğrencilerin ailedeki ve okuldaki demokratik ortam algıları belirlenmeye çalışılmıştır. Ayrıca her ölçeğin sonuna birer açık uçlu soru eklenerek öğrenci görüşleri daha derinlemesine belirlenmeye çalışılmıştır.

Araştırmada, veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından hazırlanmış kişisel bilgiler formu ile Yıldırım (2018) tarafından geliştirilen Ailede Algılanan Demokratik Ortam Ölçeği (AADOÖ) ve Okulda Algılanan Demokratik Ortam Ölçeği (OADOÖ) kullanılmıştır.

Ailede algılanan demokratik ortam ölçeği iki alt faktör ve 12 maddeden oluşan beşli likert tipi bir ölçektir. Alt faktörler Ailedeki Demokratik Değerler ve Ailede Görev ve Sorumluluklardır. Ölçeğin Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı .89'dur. Bu araştırmada elde edilen Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı ise .83'tür.

Okulda algılanan demokratik ortam ölçeği dört alt faktör ve 20 maddeden oluşan beşli likert (Kesinlikle katılmıyorum, katılmıyorum, kararsızım, katılıyorum, kesinlikle katılıyorum) tipi bir ölçektir. Alt faktörler okulda görev ve sorumluluklar, okul ortamında demokratik değerler, okulda aktif katılım ve okula aidiyettir. Ölçeğin Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı .88'dir. Bu araştırmada elde edilen Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı ise .93'tür.

2.4. Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen nicel veriler SPSS programı ile analiz edilmiştir. Araştırma verileri için normallik testi yapılmış, değerler 0.05'ten küçük olduğu için verilerin normal dağılmadığı belirlenmiştir. Özel yetenekli öğrencilerin ailedeki ve okuldaki demokratik ortama yönelik algı düzeylerini belirlemek amacıyla betimsel istatistik, öğrencilerin babalarının ve annelerinin eğitim durumuna göre ailedeki demokratik ortama yönelik algılarını belirlemek amacıyla da Kruskal Wallis testi yapılmıştır. Özel yetenekli öğrencilerin devam ettiği okuldaki demokratik ortam algısı ölçeğinden aldıkları puanları belirlemek amacıyla Mann Whitney U-testi yapılmıştır.

Ölçeklerin sonuna eklenen açık uçlu sorularla toplanan öğrenci görüşleri içerik analizi ile analiz edilmiştir. Öğrenci görüşleri bilgisayar ortamında yazılarak satır satır okunmuş ve iki uzman tarafından kodlanmıştır. Kodlayıcılar arasındaki güvenilirlik Miles ve Huberman (2015, s.64) tarafından önerilen (Güvenirlik = Görüş Birliği/[Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı]) formül aracılığıyla hesaplanmıştır. Kodlayıcılar arasındaki güvenilirlik AADOÖ için % 90, OADOÖ için % 94 olarak belirlenmiştir.

2.5. Araştırmanın Etik İzinleri

Yapılan bu çalışmada "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi" kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan "Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler" başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

3. BULGULAR

Bu araştırmada özel yetenekli öğrencilerin aile ve okula yönelik demokratik ortam algılarının belirlenmesi amaçlanmış ve aşağıda verilen bulgulara ulaşılmıştır.

3.1. Özel Yetenekli Öğrencilerin Ailedeki Demokratik Ortama Yönelik Algıları

Özel yetenekli öğrencilerin ailedeki demokratik ortama yönelik algı düzeylerini belirlemek amacıyla betimsel istatistik uygulanmış ve sonuçlar Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1.

Özel Yetenekli Öğrencilerin Ailedeki Demokratik Ortama Yönelik Algı Düzeyleri

N	Minimum	Maksimum	S	$\bar{X}$	Orta Puan Değeri
211	12	60	6,99	49,71	36,00
211	12	60	6,99	49,71	36,00

Tablo 1 incelendiğinde ailedeki demokratik ortama yönelik algı puanlarında minimum değer 12, maksimum değer 60, standart sapmanın 6,99 ve aritmetik ortalamasının 49,71 olduğu görülmektedir. Ailede algılanan demokratik ortam ölçeğinin orta puan değeri ise 36’dır. Bu değerler, öğrencilerin ailede algılanan demokratik ortam puanlarının orta puan değerinden yüksek olduğunu göstermektedir. Buna göre öğrencilerin ailedeki demokratik ortama yönelik algı düzeylerinin olumlu yönde yüksek olduğu söylenebilir.

3.2. Özel yetenekli Öğrencilerin Baba ve Anne Eğitim Durumuna Göre Ailedeki Demokratik Ortama Yönelik Algıları

Özel yetenekli öğrencilerin baba eğitim durumuna göre ailedeki demokratik ortama yönelik algılarına yönelik Kruskal Wallis testi sonuçları Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2.

Özel Yetenekli Öğrencilerin Baba Eğitim Durumuna Göre Ailedeki Demokratik Ortama Yönelik Algıları

Baba Eğitim Düzeyi	N	Sıra Ortalaması	sd	X ²	P
İlkokul	10	134.20			
Ortaokul	4	59.50			
Lise	32	96.25	4	6.07	.19
Lisans	145	107.25			
Lisansüstü	20	107.75			
Toplam	211				

Tablo 2’de yer alan analiz sonuçlarına göre öğrencilerin ailedeki demokratik ortama yönelik algıları baba eğitim durumuna göre anlamlı farklılık göstermemektedir [$X^2(4) = 6.07, p > .05$].

Özel yetenekli öğrencilerin anne eğitim durumuna göre ailedeki demokratik ortama yönelik algılarına yönelik Kruskal Wallis testi sonuçları Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3.

Özel Yetenekli Öğrencilerin Anne Eğitim Durumuna Göre Ailedeki Demokratik Ortama Yönelik Algıları

Anne Eğitim Düzeyi	N	Sıra Ortalaması	sd	X ²	P
İlkokul	24	97.38			
Ortaokul	12	104.00			
Lise	64	91.23	4	8.89	.064
Lisans	95	117.78			
Lisansüstü	16	109.56			
Toplam	211				

Tablo 3’te yer alan analiz sonuçlarına göre öğrencilerin ailedeki demokratik ortama yönelik algıları, anne eğitim durumuna göre anlamlı farklılık göstermemektedir [$X^2(4) = 8,89, p > .05$].

3.3. Özel Yetenekli Öğrencilerin Okuldaki Demokratik Ortama Yönelik Algıları

Özel yetenekli öğrencilerin okuldaki demokratik ortama yönelik algı düzeylerini belirlemek amacıyla betimsel istatistik uygulanmış ve bulgular Tablo 4’te sunulmuştur.

Tablo 4.

Özel Yetenekli Öğrencilerin Okuldaki Demokratik Ortama Yönelik Algı Düzeyleri

N	Minimum	Maksimum	S	$\bar{X}$	Orta Puan Değeri
211	20	100	14.63	76.37	60.00

Tablo 4 incelendiğinde öğrencilerin okuldaki demokratik ortama yönelik alınabilecek algı puanlarında minimum değer 20, maksimum değer 100, standart sapmanın 14,63 ve aritmetik ortalamasının 76,37 olduğu görülmektedir. Okulda algılanan demokratik ortam ölçeğinin orta puan değeri ise 60'tır. Bu değerler, özel yetenekli öğrencilerin okulda algılanan demokratik ortam puanlarının orta puan değerinden yüksek olduğunu göstermektedir. Buna göre öğrencilerin okuldaki demokratik ortama yönelik algı düzeylerinin olumlu yönde yüksek olduğu söylenebilir.

3.4. Özel Yetenekli Öğrencilerin Devam Ettiği Okula Göre Demokratik Ortam Algıları

Özel yetenekli öğrencilerin devam ettiği okula göre demokratik ortam algıları arasında anlamlı bir fark olup olmadığı Mann Whitney U-testi ile incelenmiş ve bulgular Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5.

Okul Türüne Göre Okuldaki Demokratik Ortam Algısı Mann Whitney U Sonucu

Grup	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	P
Devlet	169	105.49	17828.50	3463.500	.80
Özel	42	108.04	4537.50		

Tablo 5'e göre, devlet okuluna devam eden öğrenciler ile özel okula devam eden öğrencilerin okuldaki demokratik ortam algıları arasında anlamlı fark bulunmamıştır (U=3463.50, p>.05).

3.5. Özel Yetenekli Öğrencilerin Ailedeki Ortamın Demokratik Olup Olmadığına Yönelik Görüşleri

Özel yetenekli öğrencilerin ailedeki ortamın demokratik olup olmadığına yönelik görüşlerine ait bulgular Tablo 6'da sunulmuştur.

3.5. Özel Yetenekli Öğrencilerin Ailedeki Ortamın Demokratik Olup Olmadığına Yönelik Görüşleri

Özel yetenekli öğrencilerin ailedeki ortamın demokratik olup olmadığına yönelik görüşlerine ait bulgular Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6.

Özel Yetenekli Öğrencilerin Ailedeki Ortamın Demokratik Olup Olmadığına Yönelik Görüşleri

Cevap kategorileri	f	%
Evet	39	75.00
Kısmen	7	13.46
Hayır	6	11.54
Toplam	52	100

Tablo 6'da görüldüğü gibi ailedeki ortamın demokratik olup olmadığına yönelik sorulan soruya 52 öğrenciden 39'u (%75) evet, 7'si (%13,46) kısmen ve 6'sı ise (%11,54) hayır cevabını vermiştir.

Öğrencilerin verdikleri cevaplardan oluşan kodlara ait veriler Tablo 7’de sunulmuştur.

Tablo 7.

Özel Yetenekli Öğrencilerin Ailedeki Ortamın Demokratik Olup Olmadığına Yönelik Görüşlerine Ait Kodlar

Kategori	Kodlar	F
EVET	Fikirlere Saygı	22
	Ortak Karar	20
	Eşitlik	8
	Düşünceyi ifade etme özgürlüğü	5
	Diğer	8
KISMEN	Kısmen fikirlere saygı	4
	Yarı otoriter yapı	3
	Kısmi eşitsizlik	1
HAYIR	Otoriter yapı	4
	Fikirlere saygı gösterilmemesi	2
	Diğer	2

Tablo 7 incelendiğinde öğrencilerin ailedeki ortamın demokratik olup olmadığına yönelik görüşlerinin evet kategorisinde, en çok fikirlere saygı ve ortak karar kodlarında birleştiği görülmektedir. Buna yönelik görüş belirten üç öğrencinin ifadeleri şöyledir:

“...Ailem elinden geldiğince ortam uygun oldukça yani özel durum olmadıkça hepimizin fikirlerini sorar ve aile içinde ortak bir karar alınır.” (Ö15)

“...Bir şey yapılacağı zaman benim fikirlerimi de önemsiyorlar ve yapıyorlar. Aile içindeki herkese eşit davranıyorlar. İstedığimi dile getirebiliyorum.” (Ö27)

“...Ayrım yapılmaz. Herkes düşündüğünü söyleyebiliyor. Mutlaka karar alınacağı zaman bize danışılıyor.” (Ö34)

“...Eğer evimizde verilen kararlar tüm bireyleri etkileyecek veya ilgilendirecek bir şeyse herkesin fikri alınır. Ortak karar verilir.” (Ö45)

“...Düşüncelerimize ve hareketlerimize önem verilen, saygı duyulan bir ortam benim için demokratiktir.” (Ö49)

Tablo 7 incelendiğinde özel yetenekli öğrencilerin ailedeki ortamın demokratik olup olmadığına yönelik görüşlerinin hayır kategorisinde en çok, otoriter yapı kodunda birleştiği görülmektedir. Buna yönelik görüş belirten iki öğrencinin ifadeleri şöyledir:

“...Babam ve annem genellikle yönetimdeler. Bize fikirlerimiz sorulmuyor. Genellikle adımıza da kararlar alınmıyor.” (Ö26)

“...Aile mutlak otoriter rejimle padişah (baba) ve danışma meclisi (anne) tarafından yönetiliyor. Biz ezilen işçi sınıfız.” (Ö46)

3.6. Özel Yetenekli Öğrencilerin Okuldaki Ortamın Demokratik Olup Olmadığına Yönelik Görüşleri

Özel yetenekli öğrencilerin okuldaki ortamın demokratik olup olmadığına yönelik görüşlerine ait bulgular Tablo 8’de sunulmuştur.

Tablo 8.

Özel Yetenekli Öğrencilerin Okuldaki Ortamın Demokratik Olup Olmadığına Yönelik Görüşleri

Cevap kategorileri	f	%
Evet	26	50.00
Kısmen	12	23.07
Hayır	14	26.92
Toplam	52	100

Tablo 8’de görüldüğü gibi okuldaki ortamın demokratik olup olmadığına yönelik sorulan soruya 52 öğrenciden 26’sı (%50) evet 12’si(%23,07) kısmen ve 6’sı (%26,92) hayır cevabını vermiştir.

Öğrencilerin verdikleri cevaplardan oluşan kodlara ait bulgular Tablo 9’da sunulmuştur.

Tablo 9.

Özel Yetenekli Öğrencilerin Okuldaki Ortamın Demokratik Olup Olmadığına Yönelik Görüşlerine Ait Kodlar

Kategori	Kodlar	F
EVET	Fikirlere Saygı	8
	Ortak Karar	7
	Seçimlerin yapılması	6
	Eşitlik	5
	Diğer	7
KISMEN	Yarı otoriter yapı	7
	Kısmen fikirlere saygı	5
	Kısmi ayrımcılık	3
HAYIR	Otoriter yapı	7
	Fikirlere saygı gösterilmemesi	5
	Ayrımcılık	4

Tablo 9 incelendiğinde öğrencilerin okuldaki ortamın demokratik olup olmadığına yönelik görüşlerinin evet kategorisinde en çok, fikirlere saygı ve ortak karar kodlarında birleştiği görülmektedir. Buna yönelik görüş belirten iki öğrencinin ifadeleri şöyledir:

“Okulumuz bütün yönleriyle yeterince ilgilenir. Okulu ve öğrencileri ilgilendiren kararlar alınırken öğrencilerin de fikri alınır. Herkesin verdiği karara göre hareket edilir.” (Ö27)

“...Yönetim kurulu karar aldığı zaman bize de danışıyor. Öğretmenlerimiz bizi dinlemeye özen gösteriyor. Seçilen başkanlarımız sesimizi duyabiliyor. İsteklerimizi gerçekleştirebiliyor.” (Ö34)

“...Seçimler yapılıyor. Fikrimiz soruyorlar. Etkinliklerde önerilerimiz dikkate alıyorlar.” (Ö41)

Tablo 9 incelendiğinde özel yetenekli öğrencilerin okuldaki ortamın demokratik olup olmadığına yönelik görüşlerinin hayır kategorisinde en çok, otoriter yapı ve fikirlere saygı gösterilmemesi kodlarında birleştiği görülmektedir. Buna yönelik görüş belirten iki öğrencinin ifadeleri şöyledir:

“...Müdürümüz okul için alınan kararlarda öğrencilere hiç fikrini sormuyor. Öğrencileri geçelim öğretmenlerimizin fikirleri bile önemsenmiyor.” (Ö1)

“...Sınıfa girdiğimde ayağa kalkılan bir kişinin var olduğu bir yerde demokrasi olamaz. Bunun saygıdan ziyade kalıplaşmış otoriteler olduğunu düşünüyorum. Demokrasi olsaydı bu konuda fikrimiz sorulurdu. Yani demokrasinin kelime anlamına bakarsak öyle olması gerekirdi.” (Ö26)

“...Okul oligarşi ile yönetiliyor. Öğretmen zümresi tüm kararları alıyor. Biz kast sistemine alınmayan paryalarız. Ezilen işçi sınıfı olarak dertliyiz.” (Ö46)

4.TARTIŞMA ve SONUÇ

Bu araştırmada özel yetenekli öğrencilerin aile ve okula yönelik demokratik ortam algılarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda öğrencilere Ailede Algılanan Demokratik Ortam Ölçeği ve Okulda Algılanan Demokratik Ortam Ölçeği uygulanmıştır.

Araştırmanın birinci alt amacına ait bulgular incelendiğinde özel yetenekli öğrencilerin ailede algılanan demokratik ortam düzeylerinin olumlu yönde yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kubilius, Lee ve Thomson (2014) tarafından özel yetenekli öğrenciler ve aileleri ile yapılan araştırmada da benzer sonuçlara ulaşılmış, araştırmada hem öğrenciler hem de veliler, aile ortamlarını adil, bağımsız, özerk ve destekleyici olarak tanımlamışlardır. Abelman (1991, s.24) tarafından yapılan araştırmada ise özel yetenekli öğrenciler ile aileleri arasında net ve açık iletişim örüntüsü olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmanın bu bulgusu özel yetenekli öğrenciler ile aileleri arasındaki net ve açık iletişim örüntüsünden kaynaklanmış olabilir. Bunun yanı sıra Bloom’a (1985) ve Friedman’a (1994) göre özel yetenekli öğrencilerin aileleri çocuk merkezli ve destekleyici aile ilişkilerine sahip ailelerdir (Akt: Saranlı, 2015, s.212). Bu bulgunun ortaya çıkmasında ailelerin çocuk merkezli ve destekleyici aile ilişkilerine sahip olması da etkili olmuş olabilir. Ailelerin destekleyici bir ortam sunmasının nedeni öğrencilerin zeka seviyelerinin yüksek olması olabilir. Freemann (2000) tarafından yapılan araştırmada çocukların zeka seviyeleri ile destekleyici aile ortamları arasında yüksek bir ilişki bulunmuştur. Araştırmada öğrencilerin aile ortamları incelenmiş ve destekleyici aile ortamına sahip öğrencilerin zeka puanlarının yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Freemann’ın araştırmasına göre erken yaşta destekleyici bir aile ortamında yetişen özel yetenekli çocuklar, ileriki yıllarda kendilerini güvende hissetmekte ve bu ortam bu çocukların potansiyellerini kullanmalarını sağlamaktadır. Bu bağlamda öğrencilerin demokratik aile ortamı sayesinde özel yetenekli öğrenci olarak potansiyellerini kullanabildikleri söylenebilir.

Afat'a (2013) göre yüksek düzeyde meraklı ve plânlı olma, özgünlük, yaratıcılık gibi zihinsel öğelere sahip olan çocuklar demokratik aile ortamında yetişmektedirler. Bu görüş özel yetenekli öğrenci ailelerinin olumlu yönde yüksek bir demokratik ortama sahip olduklarını desteklemektedir. Kulaksızoğlu ve Otrar (2004) tarafından yapılan araştırmada Fen liselerine devam eden özel yetenekli öğrencilerin, ebeveynlerine yönelik demokratik tutumlarının yüksek düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu araştırmada, çalışmamızın sonucu ile paralellik göstermektedir. Altun ve Yazıcı (2012) ve Karatay (2018) tarafından yapılan araştırmalarda özel yetenekli öğrencilerin olumlu benlik kavramına sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Demokratik aile ortamları olumlu benliğin oluşmasında etkilidir. Bu ise ailelerin öğrencilerin görüşlerine önem verdiklerini, karar alma süreçlerine dahil ettiklerini, öğrencilerin ilgi ve yeteneklerine önem verilerek desteklendiğini, ailelerin çocuklarını değerli gördüğü, öğrencilerin kendilerini güvenli ve cesaretlendirici bir ortamda hissetmelerinin ve olumlu benliğe sahip olmalarının sağlandığını göstermektedir. Buna göre özel yetenekli öğrencilerin demokratik anne baba tutumlarına sahip oldukları söylenebilir.

Araştırmanın ikinci bulgusu ise özel yetenekli öğrencilerin ailedeki demokratik ortama yönelik algılarının anne ve baba eğitim durumlarına göre anlamlı farklılık göstermediğidir. Araştırmanın bu bulgusu özel yetenekli çocuğa sahip ailelerin çocuklarına eşit oranda demokratik tutumlar sergiledikleri şeklinde yorumlanabilir. Saranlı'ya (2015) göre özel yetenekli öğrencilerin aileleri çoğunlukla birbirine bağlı ailelerdir. Bu durumun özel yetenekli öğrenci ailelerinin demokratik bir yapıda olmasında etkili olduğu söylenebilir. Oğurlu, Yalın ve Birben (2015) tarafından yapılan araştırmada özel yetenekli öğrenci ailelerinin yüksek demokratik tutumlara sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmanın üçüncü bulgusu özel yetenekli öğrencilerin okula yönelik demokratik algı puanlarının orta puan değerinden yüksek olduğunu göstermektedir. Buna göre öğrencilerin okuldaki demokratik ortama yönelik algı düzeylerinin olumlu yönde yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca araştırmadan elde edilen diğer bulgu da özel yetenekli öğrencilerin devam ettiği okul türüne (Devlet ve özel okul) göre okuldaki demokratik ortama yönelik algıları arasında anlamlı bir fark olmamasıdır. Wraga (1998, s.7) ve Kabasakal ve diğerlerine göre (2015, s.261) okullarda demokrasinin gereği; bütün öğrencilere eşit uygulamalarda bulunulması, öğrencilerin eşit haklara sahip olması, grup kararlarına ve sınıf tartışmalarına eşit biçimde katkıda bulunma fırsatı verilmesi, her öğrencinin eşit ve aktif rol almasıdır. Bu araştırmada ulaşılan özel yetenekli öğrencilerin devam ettiği okul türüne (Devlet ve özel okul) göre okuldaki demokratik ortama yönelik algıları arasında anlamlı bir fark olmaması bulgusu Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Projesinin bir sonucu olabilir. Projenin Nisan 2019'a kadar hem özel okullarda hem de devlet okullarında uygulanıyor olması öğrencilerin okula yönelik demokratik ortam algılarının benzer olmasında etkili olmuş olabilir. Kıncal ve Uygun'a (2006) göre Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Projesi uygulamalı bir demokrasi eğitimi özelliği taşımakta, demokratik yurttaşlık eğitimini amaçlamakta, bu proje okul yöneticileri, öğretmenler ve öğrenciler tarafından amaca uygun olarak görülmektedir. Tamer (2011) ise Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Projesinin öğretim programlarında demokrasi ve insan hakları konularına oldukça ağırlık verilmesini sağladığını belirtmektedir. Biçer (2007) tarafından yapılan araştırmada da projenin amaçlara ulaşmada etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Projenin bir taraftan öğrencilere eğitim vermesi amaçlanırken diğer taraftan da okul yönetici ve öğretmenlerinin de demokratik tutumlar takınmalarını sağladığı söylenebilir. Ayrıca ortaöğretim kurumları haftalık ders çizelgesine göre özel ve devlet tüm lise türlerinde (Anadolu, Fen, Sosyal Bilimler vs.) Demokrasi ve İnsan Hakları Eğitimi dersi seçmeli olarak okutulmaktadır. Bu uygulamanın da özel yetenekli öğrencilerin okula yönelik demokratik ortam algılarının benzer olmasında etkili olmuş olabileceği söylenebilir.

Özel yetenekli öğrencilerin ailedeki ve okuldaki ortamın demokratik olup olmadığına yönelik yazılı olarak alınan görüşlerinden, öğrencilerin ailedeki ve okuldaki ortamı demokratik olarak algıladıkları bulgusuna ulaşılmıştır. Bu bulgular ailede algılanan demokratik ortam ölçeği ve okulda algılanan demokratik ortam ölçeğinden elde edilen bulgularla tutarlılık göstermektedir.

Sonuç olarak öğrencilerin ailedeki ve okuldaki demokratik ortama yönelik algı düzeylerinin olumlu yönde yüksek olduğu, öğrencilerin ailedeki demokratik ortama yönelik algılarının anne ve baba eğitim durumlarına göre anlamlı farklılık göstermediği, devlet okuluna devam eden öğrenciler ile özel okula devam eden öğrencilerin okuldaki demokratik ortam algıları arasında anlamlı fark olmadığı belirlenmiştir.

Elde edilen sonuçlar doğrultusunda aşağıdaki önerilerde bulunulabilir:

Ailelerde demokratik ortamın daha çok geliştirilebilmesi amacıyla anne ve babalara yönelik demokratik uygulamalar eğitimi verilebilir. Benzer eğitim okuldaki demokratik ortamın daha çok geliştirilebilmesi amacıyla okul yöneticileri başta olmak üzere okulun diğer tüm personellerine de verilebilir.

Öğrencilerin demokratik yaşamın gereklerini daha iyi öğrenebilmeleri ve içselleştirebilmeleri amacıyla Nisan 2019'da sonlandırılan Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Projesi gibi projeler okullarda uygulanabilir.

Yapılan araştırmada özel yetenekli öğrencilerin aile ve okula yönelik demokratik ortam algıları incelenmiştir. Yapılacak yeni bir araştırmada özel yetenekli öğrencilerle normal zekaya sahip öğrencilerin aile ve okula yönelik demokratik ortam algıları belirlenerek karşılaştırılabilir.

Araştırmada aile ve okula yönelik demokratik ortam algılarını belirlemek amacıyla ailede algılanan demokratik ortam ölçeği ile okulda algılanan demokratik ortam ölçeği kullanılmıştır. Yapılacak yeni bir araştırmada bu ölçeklerle birlikte farklı ölçme araçları kullanılabilir. Ayrıca gözlem, görüşme gibi nitel araştırma teknikleri de kullanılarak karma araştırma yöntemi kullanılabilir. Böylece daha geniş ve genellenebilir sonuçlara ulaşılması sağlanabilir.

KAYNAKÇA

- Abelman, R. (1991). Parental communication style and its influence on exceptional children's television viewing. *Roeper Review*, 14(1), 23–27. doi:10.1080/02783199109553376
- Afat, N. (2013). Çocuklarda üstün zekânın yordayıcı olarak ebeveyn tutumları. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20 (2013-1), 155-168.
- Akan, Y. (2011). *Ortaöğretimde okuyan öğrencilerin demokrasi bilinci*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi: Sakarya.
- Akarsu, F. (2004). *Üstün yetenekliler I Türkiye üstün yetenekli çocuklar kongresi seçilmiş makaleler kitabı*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Altun, F. ve Yazıcı, H. (2012). Üstün yetenekli öğrencilerin benlik kavramları ve akademik öz-yeterlik inançları: Karşılaştırmalı Bir çalışma. *e-Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23, 319-334.
- Apple, M.W. ve Beane, J.A. (2011). *Demokratik okullar güçlü eğitimden dersler*. (M. Sarı. Çev.). Ankara: Dipnot Yayınları.
- Aslan, H. ve Doğan, Ü. (2016). Üstün yetenekli öğrencilerin devam ettikleri okulları ile bilim ve sanat merkezine ilişkin metaforik algıları: karşılaştırmalı durum çalışması. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(2), 335-350.
- Ataman, A. (2012). Üstün Yetenekli Çocuk Kimdir?. *Geleceğin Mimarları Üstün Yetenekliler Sempozyumu*, Tekirdağ.
- Bakan, M. ve Onat, R. (2019). Özel yeteneklilerin özellikleri ve gelişimleri. *Özel yetenekli öğrencim var* (Ed. Oktay Kılıç ve Mahmut Çitil) Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Baykoç Dönmez, N. (2014). *Üstün akıl zeka deha yetenek dahiler-savantlar gelişimleri ve eğitimleri*. Ankara: Vize Basın Yayın.
- Biçer, B. (2007). *Demokrasi eğitimi ve okul meclisleri projesi ile öğrencilerde demokratik kültür kazanımlarının ortaöğretim öğretmenlerince değerlendirilmesine yönelik bir analiz*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E.K., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2011). *Bilimsel araştırma yöntemleri (10. Baskı)*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Celep, C. (2002). *Sınıf yönetimi ve disiplini*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Celkan, H. Y. (2018). *Eğitim sosyolojisi*. Elazığ: Asos Yayınları.
- Cutts, M.N. ve Moseley, N. (2001). *Üstün zekalı ve yetenekli çocukların eğitimi*. (İ. Ersevim, Çev.) İstanbul: Özgür Yayınları.
- Çetinkaya, Ç. ve Kınca, R.Y. (2015). Democracy education of gifted and talented children. *Journal of Gifted Education Research*, 3(1), 1-22.
- Çullu, S. M. ve Samancı, O. (2016). Çocuk eğitiminde demokrasi. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, IX(1), 79 -84.
- Dağlıoğlu, H. E. ve Alemdar, M. (2010). Üstün yetenekli bir çocuğun ebeveyni olmak. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 18(3), 849-860.
- Dağlıoğlu, E. (2015). Erken çocuklukta üstün yetenek. *Üstün zekalı ve üstün yetenekli öğrencilerin eğitimi içinde* (Ed. Feyzullah Şahin) Ankara: Pegem Akademi Yayınevi.
- Davaslıgil, Ü. (2004). *Üstün çocuklar I, Türkiye üstün yetenekli çocuklar kongresi seçilmiş makaleler kitabı*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Dewey, J. (2008). *Okul ve toplum*. Ankara: Pegem Akademi Yayınevi.
- Dönmez, B. N. (2011). *Özel gereksinimli çocuklar ve özel eğitim*. Ankara: Eğiten Kitap.
- Freeman, J. (2000) 'Families, the essential context for gifts and talents', K.A. Heller, F.J. Monks, R. Sternberg & R. Subotnik, *international handbook of research and development of giftedness and talent içinde* (s. 573-585). Oxford: Pergamon Press.
- Güven, A. (2005). *Tarih öğretiminde öğrencilerin demokratik tutumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi Erzurum örneği*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Işıkgöz, E. (2016). A study of democratic school culture perceptions of sport high school students. *Educational Research and Reviews*, 11(7), 491-498. DOI: 10.5897/ERR2016.2677
- İnandı, Y. (2018). *Sınıf yönetimi*. Adana: Karahan Kitapevi.
- Kabasakal, K.A., Şahin, S. G., Kelecioğlu, H., Gelbal, S., Atar, B ve Doğan, N. (2015). Lise Öğrencilerinin Demokratik Okul Kültürü Algılarının İncelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 21 (2), 247-270.
- Karakuş, M. (2017). An investigation of students' perceptions about democratic school climate and sense of community in school. *Universal Journal of Educational Research*, 5(5), 787-790. DOI: 10.13189/ujer.2017.050511

- Karatay, İ. (2018). *Özel yetenekli öğrencilerin aile içi ilişkileri ile benlik algısı arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul.
- Kıncal, R.Y. ve Uygun, S. (2006) "Demokrasi eğitimi ve okul meclisleri projesi" uygulamalarının değerlendirilmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 35 (171), 31-42.
- Kızıltepe, G.İ., Uyanık, Ö., Özsüer, S. ve Yaşar, M.C. (2013). 61-72 aylık çocukların demokratik tutum ve davranışlarının anne görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 173 (173), 227-244.
- Kubilius, P. O., Lee, S. Y. ve Thomson, D. (2014). Family environment and social development in gifted students. *Family Environment and Social Development*, 58(3), 199-216.
- Kulaksızoğlu, A. ve Otrar, M. (2004). Fen ve genel lise 10. sınıf öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeyi bakımından karşılaştırılması. *Üstün Yetenekli Çocuklar Bildiriler Kitabı*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Levent, F. (2012). Bilsem öğretmenlerine göre üstün yetenekli öğrencilerin sosyo-duygusal özellikleri. *Geleceğin Mimarları Üstün Yetenekliler Sempozyumu*, Tekirdağ.
- Marland Report (1972). *Education of The Gifted and Talented Report*. <https://www.valdosta.edu/colleges/education/pcft/document%20marland-report.pdf> adresinden edinilmiştir.
- MEB, (2016). Bilim ve sanat merkezleri yönergesi. https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2016_10/07031350_bilsem_yonergesi.pdf adresinden edinilmiştir.
- MEB, (2018). *Özel yetenekli çocuğum var*. Ankara: Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayınları.
- MEB, (Tarihsiz). Üstün yetenekli bireylerin ailelerine öneriler. <https://orgm.meb.gov.tr/www/ustun-yenekeli-bireyler-icin-dokumanlar/icerik/31> adresinden 20.09.2019 tarihinde indirilmiştir.
- Miles, B. M. ve Huberman, A. M. (2015). *Nitel veri analizi*. (Çeviri ed. Sudegöl Akbaba Altun ve Alir Ersoy) Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Oğurlu, Ü., Öpengin, E. ve Hızlı, E. (2015). Üstün yetenekli öğrencilerin okul ve öğretmene ilişkin metaforik algıları. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 46(46), 67-83.
- Oğurlu, Ü., Kaya, F., Yalman, E. F ve Ayvaz, Ü. (2016). Üstün yetenekli ortaokul öğrencilerine küresel vatandaşlık eğitimi programının etkililiği. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(1), 253-271.
- Oğurlu, Ü., Yalın, H.S. ve Birben, F.Y. (2015). Üstün yetenekli çocukların mükemmeliyetçilik özelliklerinin aile tutumu ile ilişkisi. *Turkish Studies*, 10(7), 751-764.
- Ornstein, A.C. ve Hunkins, F.P. (2017). *Curriculum foundations, principles and issues*. England: Pearson Education.
- Özsoy, Y., Özyürek, M. ve Eripek, S. (1998). *Özel eğitime muhtaç çocuklar özel eğitime giriş*. Ankara: Karatepe Yayınları.
- Peterson, J.S. (2009). Myth 17: Gifted and talented individuals do not have unique social and emotional needs. *Gifted Child Quarterly*, 53(4), 280-282. DOI: 10.1177/0016986209346946
- Roeper, A. ve Silverman, L. K. (2009). Giftedness and moral promise. *In Morality, ethics, and gifted minds* 251-264.
- Sak, U. (2012). *Üstün zekalılar, özellikleri tanılanmaları eğitimleri*. Ankara: Vize yayıncılık.
- Saranlı, A. G. (2015). Üstün Yeteneklilerin Aile Eğitimi. *Üstün Zekalı ve Üstün Yetenekli Öğrencilerin Eğitimi* (Ed. Feyzullah Şahin) Ankara: Pegem Akademi Yayınevi.
- Şimşek, A. (2000). *Sınıfta demokrasi*. Ankara: Eğitim Sen Yayınları.
- Talas, S., Talas, Y. ve Sönmez, A. (2013). Bilim sanat merkezlerine devam eden üstün yetenekli öğrencilerin okullarında yaşadıkları problemler. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, (1), 42-50.
- Tamer, M.G. (2011). Okulların demokratik ve katılımcı öğrenim ortamlarına dönüştürülmesi (Demokratik okul yönetimi). *Milli Eğitim Dergisi*, 40 (192), 7-25.
- Tekin, M., Yıldız, M., Lök, S. ve Taşgın, Ö. (2009). Beden eğitimi ve spor yüksek okulunda öğrenim gören öğretmen adaylarının çeşitli değişkenlere göre demokratik tutum düzeylerinin incelenmesi. *Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 3(3), 204-212.
- Torres Jr, M. S., Madsen, J., Luo, W., Ji, Y. ve Luevanos, E. (2018). Development of a theoretical model for achieving inclusion in schools. *International Journal of Educational Reform*, 27(4), 316-340.
- Touraine, A. (2002). *Demokrasi nedir?*. (O.Kunal, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Wraga, W. G. (1998, Ağustos). Democratic leadership in the classroom: theory into practice. *Czech National Civic Education Conference*, Olomouc.
- Yavuzer, H. (1996). *Çocuk ve suç*. Ankara: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (1999). *Ana baba ve çocuk*. Ankara: Remzi Kitabevi.

- Yıldırım, C. (2018). *Ortaöğretim öğrencilerinin demokratik vatandaşlık tutumlarının resmi ve örtük program açısından incelenmesi*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri (10. Baskı)*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yoo, J. E. ve Moon, S. M. (2006). Counseling needs of gifted students: an analysis of intake forms at a university-based counseling center. *Gifted Child Quarterly*, 50(1), 52-61.
- Yusufoff, Y. (2012). *Bebeklikten ergenliğe pozitif disiplin*. İstanbul: Timaş Yayınları.

EXTENDED ABSTRACT

1. Introduction

The foundations of gifted students' education date back to Enderun in Turkey. Nowadays, the education of gifted children is carried out in Science High Schools (Özsoy, Özyürek and Eripek 1998, p.138; Dönmez, 2011, p.371 - 555; Sak, 2012. p.385) and Science and Art Centers (SACs) (Sak, 2012. p.385; Dönmez, 2011, p.3711). Gifted children are considered as the most promising group in shaping the future providing their needs are met correctly (Afat, 2013, p.159; Levent, 2012, p.35). Unless these children are provided with the right education and they are raised with democratic values, they may take part in undesired attitudes and behaviors in the future. Family is the place where the democratic behaviors can be taught and education is given first (Tekin, Yıldız, Lök and Taşğın, 2009, p.205). There are various things that families can do to maximize the gifted children's potential. These are; to behave gifted children as individuals, to do activities with them, to make them act with thinking, to ensure them listen to the others by understanding and empathising, to be flexible, to think about their thoughts, to strive for certainty and accuracy, to adapt old knowledge into the new situations, to collect all data including the senses as well as being creative (Dağlıoğlu and Alemdar, 2010, p.858-859). Schools may also be effective in the realization of these characteristics. Moreover, the participation of the family institution in school activities is one of the factors that make the school a democratic place (Çetinkaya and Kıncal, 2015, p.5). It is of great importance for the students to find a democratic environment in the school. Certain norms exist within this democratic environment. Children should learn to respect differences, appreciate the thoughts of others and basic human rights starting from the elementary school years. This can be achieved by creating environments that will provide these skills and by helping them to acquire these behaviors. Otherwise, the democratic education will not hold the characteristics of being a democratic school (Akan, 2011, p.33). Thus, the family and school have a significant impact on students' democratic attitude development. This impact is also paramount in gifted students who are expected to be effective in shaping the future. In order for the students to have democratic attitudes, the family and school may enjoy a democratic structure.

In this regard, the overall aim of this research is to identify the gifted students' perceptions towards democratic family and school environment.

Hence, answers to the following questions were sought:

- 1- What are the perception levels of the gifted students towards the democratic family environment?
- 2- Do the gifted students' perceptions towards the democratic family environment differ according to mother and father education level?
- 3- What are the perception levels of the gifted students towards the democratic school environment?
- 4- What are the views of the gifted students regarding whether the family environment is democratic or not?
- 5- What are the views of the gifted students regarding whether the school environment is democratic or not?

2. Method

The research sample held a total of 211 high school students enrolling in Science and Art Centres during the 2018-2019 academic year. The participants were selected through criterion sampling method, one of the purposeful sampling methods. The research employed a descriptive study based on data analysis. This research deployed two data collection tools: "Perceived Democratic Family Environment Scale" and "Perceived Democratic School Environment Scale" developed by Yıldırım. Being a 5-point likert type, perceived democratic family environment scale possesses 2 factors and 12 items. Besides, perceived democratic school environment is a 5-point Likert-type scale consisting of 4 factors and 20 items. The research examined whether data demonstrated normal distribution through use of one sample Kolmogorov Smirnov test. Besides, Kruskal Wallis test was used with a view to identifying whether the students' perceptions of the democratic family environment differ across father educational status. Mann Whitney U-test was utilized to determine the scores of the gifted students regarding the perceived democratic school environment and the Spearman's Brown test to analyze whether there was a significant relationship between the students' perceptions towards the democratic school environment and school type. Students' views that were collected with the open-ended questions were analyzed through content analysis.

3. Findings, Discussion and Results

Considering the findings related to the first sub-problem of the research, the levels of the democratic family environment perceived by the gifted students were found to be positively high. In his study, Abelman (1991, p.24) indicated a clear and precise communication pattern between gifted students and their families. This finding of the research may be due to the clear and precise communication pattern between gifted students and their families. Besides, Bloom (1985) and Friedman (1994) stated that the families of the gifted students are those having child-centred and supportive family relations (as cited in: Saranlı, 2015, p.212). The fact that families have child-centred and supportive family relationships may be effective in the emergence of this finding. The second finding of the research revealed no significant difference across the gifted students' perceptions towards the democratic family environment in terms of father and mother education level. This paves the way for the fact that the parents possess equal democratic attitudes towards their children. The third finding of the research is to determine the democratic school environment perceived by the gifted students. Accordingly, the gifted students' democratic school environment perception scores were found to be higher than the average. That is, students' perceptions towards the democratic school environment were positively high. In addition, no significant difference was identified across the gifted students' perceptions towards democratic school environment in terms of school type (State and Private School). Wraga (1998, p.7) and Kabasakal et al. (2015, p.261) listed the necessity of the democracy in schools as having equal opportunity for all students, students with equal rights, having the opportunity for contributing equally to the group decisions and class discussions, each student taking an equal and active role. The finding that there is no significant difference among the perceptions of the gifted students towards the democratic school environment in terms of school type may be the result of the Democracy education and School councils Project. Upon analyzing the gifted students' views on the presence of democratic family and school environment, they were found to perceive family and school environment as democratic. These findings are consistent with those related to democratic family environment and democratic school environment scales.

ETİK BEYANNAME

Yapılan bu araştırmanın yazım sürecinde bilimsel ve etik kurallara tüm araştırmacılar tarafından uyulmuş, farklı eserlerden yararlanması durumunda atıfta bulunulmuş, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmamış, araştırmanın tamamı veya bir kısmı farklı bir akademik yayın platformunda yayımlanmak üzere gönderilmemiştir. Tüm bu durumlardan araştırmada ismi bulunan yazarların bilgisi olduğunu ve gerekli kurallara uyulduğunu beyan ederim. 01/03/2020

Halil BOLAT

Araştırmanın Sorumlu Yazarı